

Viisszanyert szabadság

Bánki Ákos – Schneller János (szerk.): Egy hiányzó láncszem. Hortobágyi Endre festészete

Garten, Budapest, 2021,
248 oldal

Kicsit tartottam tőle, hogy néhány más rehabilitációhoz hasonlóan Hortobágyi Endre újrafelfedezése is a „betiltott, félreismert, pályaszélre szorított, elhallgatott” művész hevesebb érzelmeiket kelteni tudó, ám alighanem torzító narratívájához közelít majd. Szerencsére nem így történt. Bánki Ákos kissé patetikus előszava ugyan többször is a „művésztörténet hibájáról” beszél a művész kapcsán, jóllehet Mezei Ottó, András Gábor, Hegyi Lóránd még a művész életében fontos és pontos tanulmányokban értékelték képeinek jelentőségét, a magyar művészetben betöltött szerepét.

Tény viszont, hogy Schneller János ezt követő, adatokban és érzékletes műelemzésekben gazdag írása most először tekinti át a pálya egészét. Ahogyan az is nyilvánvaló, hogy Hortobágyi művészként s emberként sem volt igazán a sors kegyeltje, társadalmi, politikai, magánéleti és művészeti buktatók során kellett átküzdenie magát, hogy létrehozhasa mára (többek között e kötet révén is) lassan helyére kerülő oeuvre-jét.

Schneller kronologikusan, komoly szakmai empátiával követi ennek alakulását. Így a mindjárt az erős tehetségről s valóban akár Barcsay enteriőrjeivel rokonságba sorolható, induló, még a kisképzős tanulmányai alatt született szakaszt. (Mert bár feltehetően börtönviselt apja miatt nem vették fel a Képzőművészeti Főiskolára, végül is középfokú művészeti képzést kapott, így a tanulmánnyal szemben én nem nevezném Hortobágyit autodidaktának.) Annál is inkább, mert utána az 1956 utáni, első igazán jelentős alternatív művészeti csoporthoz, a Zuglói Körhöz csatlakozhatott. Ez a többségében a nála egy-két évvel idősebb festőkből álló, magukat önképzéssel tanítva tanuló társaság radikálisan opponálva a hivatalos művészeti kánont, a francia lírai absztraktok recepciója nyomán egy szuverén, András Gábor által találóan „motívumrejtő absztrakciónak” nevezett, a természet tárgyi élménynyomait is őrző, de azt egy dinamikus hullámzó szín- és formaszöttekbe szétterítő nonfiguráció felé fordult. Ekkor született művei nemcsak hogy illeszkednek a Kör koncepciójához, de annak szinte emblematisz darabjaivá váltak.

S lehet, hogy pont ebben rejlik a Hortobágyi pályáját sajnos meghatározó törés eredője is. Mert míg a többiek számára a Zuglói Kör és a természet csak egy állomást jelentett, s utána szinte magától értetődően fordultak a monokrómia (Molnár Sándor) vagy a hard edge (Bak, Nádler) felé, addig Hortobágyinak ez szinte életre szóló kötődést jelentett. A csoport törvényszerűnek is tekinthető felbomlása után így nem véletlenül került légüres térbe, s ezért nem tudott kapcsolódni a magyar neoavantgárd új fejleményeihez sem. A többiekhez hasonlóan ugyan ő is próbálkozott a geometrikus absztrakcióval, illetve az

↑
Fotó: Tóth Hajna

organikus formák, héjszerű alakzatok ritmikus ütköztetésével, táncával operáló nonfigurativitással, de a megszületett műveken érezhető, hogy esetükben alkatától idegen metódusokkal kísérletezett.

Abba is hagyta tehát ezeket, de ennek következtében kikerült a kortárs művészet eleven körforgásából. Saját akaratereje mellett András Gábor és Vörösvári Ákos segítsége is kellett ahhoz, hogy évtizednél is hosszabb hiátus után visszataláljon önmagához. A 80-as évek végétől a művész váratlan elhunytáig (1996) tartó pályaszakaszban ismét izgalmas, őszinte művek születtek. Így a párálló, lélegző, monokrómiába hajló felületeket teremtő *Invenciók*-sorozat vagy az 50-es évek nyugati művészetének nagy gesztusfestészeti, kalligrafikus reneszánszát egyéni hitellel, belső szenvedéllyel megidéző alkotások. Célba ért tehát a művész, elérte azt a fokozatot, „amely által képes visszahelyezni magát az elveszett szabadság állapotába” – ahogyan ezt Hortobágyi írta visszatekintve pályájára.

Olvasható még a kötetben Mészáros Flóra tanulmánya, melyben a favorizált Jean Bazaine-hatás mellett Manessier fontosságára hívja fel a figyelmet Hortobágyi és a Zuglói Kör tekintetében. A bő képanyag mellett remekül adatolt bibliográfia egészíti ki a könyvet.